

Előterjesztés a Balaton-felvidék kultúrtáj világörökségi koncepció felülvizsgálatáról

A Balaton Fejlesztési Tanács 2023. évi térségfejlesztési forrása keretében 4 millió Ft támogatást biztosított a Balaton Világörökségéért Alapítvány részére „A Balaton-felvidéki kultúrtáj világörökségi koncepció felülvizsgálatának” megvalósítására.

A Balaton-felvidéki kultúrtáj 33 települést érintően 2015-ben került fel a világörökségi várományos helyszínek listájára köszönhetően kiemelt értékeket hordozó területeinek, melyek közös alapja a több millió éves földtörténeti múlt, a csodálatos flóra és fauna, az itt megjelenő ember, aki az őskortól napjainkig a földfelszín adottságaihoz alkalmazkodva használta, formálta ezt a tájat.

A Balaton Fejlesztési Tanács hosszú évek óta elkötelezett, hogy aktív szerepet vállalva segítse a Balaton-felvidéki kultúrtáj világörökségi helyszínné válási folyamatát. A 2000-es évek elején Tanács közreműködésével széles körű egyeztetések kezdődtek a térség örökségének megőrzése céljából, illetve veszélyeztetettsége okán a világörökségi várományosi helyszínek jegyzékébe való bekerülés érdekében. A világörökségi helyszínné való felterjesztést követően 2019-ben a Tanács A Balaton Világörökségéért Alapítvány és világörökségi szakértők bevonásával egy szakmai munkát indított a Balaton-felvidéki Kultúrtáj világörökségi koncepció felülvizsgálata céljából (1. ütem). A kutatómunka során felvetett, további vizsgálatokat igénylő kérdések megválaszolása érdekében 2024-ben – A Balaton Világörökségéért Alapítvány megvalósításában - újabb felülvizsgálatra került sor (2. ütem), tekintettel a világörökségi értékek megővására irányuló szabályok megváltozására.

A Balaton Világörökségéért Alapítvány által készített felülvizsgálat egyik legfontosabb javaslata a Balaton-felvidéki kultúrtáj világörökségi helyszín (magterület, védőövezet) lehatárolásának jelentős kibővítése. A felülvizsgálat következtetéseit bemutató tanulmány az alábbi linkről letölthető:

https://drive.google.com/file/d/150OU7lepJdpewcDBwm6wnlb4LK0ziPuk/view?usp=drive_1ink

A tanulmány részletesen bemutatásra és egyeztetésre került

- a 2025.04.04-i térségi fórumon, ahol az érintett települések önkormányzatai, civil szervezetei, illetékes hivatalok kaptak meghívást, illetve a
- a BFT tagjai számára a tanácsulást megelőzően szervezett online szakmai napon.

A tanulmány főbb megállapításait az alábbi vezetői összefoglaló tartalmazza:

„VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ

A Balaton-felvidékről – mint „kultúrtáj” kategóriában a magyar világörökségi várományos listán szereplő helyszínről – készített jelen tanulmány az öt évvel ezelőtti, hasonlóan előkészítő jellegű munka folytatása. Jelen tanulmány értelmezhető annak befejező, beteljesítő részeként is, leginkább abban az értelemben, hogy az akkor felvetett, további vizsgálatokat igénylő kérdések mindegyikére választ kíván adni. Olyan megalapozott válaszokat, amelyek nem elégednek meg e tájnak a mindannyiunk által ismert és szeretett, magával ragadó szépségének és identitásunkat formáló történeti, művészeti - spirituális jelentőségének a hangsúlyozásával, hanem az értékeit elsődlegesen éppen a világörökségi „játékszabályok” szerint teszik mérlegre. Ismert, hogy ezek a szabályok alakulnak is, hiszen az UNESCO 1972-

es Világörökség Egyezményének végrehajtásában a kezdetek óta jelen van egyfajta folytonosan fejlődő, „evolutív” karakter. Jól illeszkedik ebbe a folyamatba az Egyezmény alkalmazásának hatékonysága érdekében bevezetett újabb eszköz, az Előzetes Értékelés (EÉ).

1. Tekintetbe véve, hogy az EÉ alkalmazása 2026-tól már kötelező érvényű lesz, indokoltnak és hasznosnak tartottuk, hogy a Balaton-felvidéki kultúrtáj világörökségi koncepciója jelen vizsgálatának szerkezetét már az EÉ tartalmi követelményeihez igazítsuk. Ez azonban nem jelenti azt, hogy ez a tanulmány azonos lenne, azonos lehetne egy EÉ előterjesztéssel, már csak ez utóbbinak a nagyon szigorú terjedelmi korlátai miatt sem. Ugyanakkor bízunk abban, hogy a világörökségi elismeréshez vezető folyamat következő lépéséhez, az Előzetes Értékelés anyagának elkészítéséhez a jelen munka megbízható alapul szolgál majd. Ennek a tanulmánynak a legfontosabb következtetése – vizsgálataink és elemzéseink nyomán – az, hogy a Balaton-felvidéki kultúrtáj méltán tekinthető világörökségi elismerésre esélyes helyszínnek. Az összehasonlító elemzés alapján is megállapítható, hogy a Balaton-felvidéki kultúrtáj értékeiben nem marad el a már elismert, illetve a más Részes Államok várományos listáján szerepeltetett helyszíneitől, illetve olyan sajátos értékekkel bír, amelyekkel – véleményünk szerint – hozzá tud járulni a világörökségi (VÖ) lista teljesebbé tételéhez, mind a tematikus, mind pedig a regionális kiegyensúlyozottság növelésében.

2. Az előző tanulmányban javasolt irányokon tovább haladva, a releváns válaszok megtalálása érdekében, tágabbra nyitva a jelen munka látókörét, részletesebben foglalkoztunk a helyszín értékeivel, az értékhozó attribútumok azonosításával. Ennek a terjedelmesebb munkarésznek kiemelkedő szerepe van minden további vizsgálat, megállapítás és javaslat megalapozásában, egyebek között a világörökségi elismerésre javasolt „Balaton-felvidéki kultúrtáj” helyszín és védőzónája lehatárolásában. A helyszín + védőövezet = világörökségi terület egésze ezzel a megközelítéssel olyan szerves lehatárolást nyert, amely jól alátámasztható, és várhatóan a kezelési-gondnoksági feladatok ellátásának is megfelelő keretet biztosít.

3. Az új, a korábbihoz képest jelentősen bővített helyszín lehatárolásánál a legfontosabb szempont volt, hogy a területi teljességre törekedve foglalja magába az értéket jelentő attribútumok, illetve a kapcsolódó természeti és kulturális értékhozók reprezentánsait. Ezek szolgálnak a kiemelkedő egyetemes érték (továbbiakban KEÉ) alapjául úgy, hogy az érték-rétegek sokasága, változatossága és sűrűsége minőségileg magasabb, világviszonylatban kiemelkedő szintre emeli a helyszín értékét. A helyszín döntő hányadát a Balaton-felvidéki Nemzeti Park törzsterülete alkotja. Törekedtünk arra, hogy a helyszín fizikailag is összefüggő legyen, azonban elkerülhetetlenül kapcsolódnak hozzá további részek, mint például a Tihanyi-félsziget térsége. A “tematikus teljesség” érdekében a vulkanizmushoz hozzáadódik a Haláp-hegy, a “római kori” réteghez a Veszprémfajs - Balácapusztai villagazdaság, valamint a fenékpusztai római együttes adódik hozzá, míg a fürdő-és gyógyvíz rétegben a helyszínt két oldalról fogja közre Hévíz és Balatonfüred városok releváns részterülete. A tartalmi kérdéseken túl a tényleges határvonalak megvonásánál további szempontokat is figyelembe vettünk, mint például az egyértelmű azonosíthatóság és a vizuális integritás szempontjait.

4. A javasolt védőövezet lehatárolását “kívülről befelé” haladó szűkítéssel alakítottuk ki, elsősorban annak érdekében, hogy alkalmas legyen a Működési Irányelvekben meghatározott védelmi – mindenekelőtt tájvédelmi – rendeltetésének betöltésére. Igazodjon Magyarország földrajzi tájkaszterének határvonalaihoz, különös tekintettel a “Hol van a Balaton-felvidék határa?” kérdés közelítő jellegű megválaszolására. Befoglaló módon, teljes mértékben vegye körbe a helyszín valamennyi elemét (részhelyszínek) úgy, hogy a határa a lehető legkisebb szakasz(ok)on essen csak egybe a helyszínével. A Balaton teljes vízfelülete kerüljön be a

védőövezetbe, a déli parton a parti sáv a magasparti szakaszokkal és a fontosabb, a Balaton-felvidékre rálátást, nagy panorámát nyújtó kilátópontokkal és helyekkel együtt. Ez a védőövezet-lehatárolás összefügg a Balaton-felvidéki kultúrtáj “versenyképességével”, ami a (vii) kritérium “evolving landscape” esetének alkalmazására irányuló szándék miatt elengedhetetlen megközelítés.

5. Fontos lépés a helyszín „jelentőség meghatározása” és az alkalmazható, javasolható kritériumok körének rögzítése egy széles körű nemzetközi összehasonlító elemzés alapján. A tanulmányban szereplő megfogalmazás címe magába foglalja a lényegét:

“Balaton-felvidéki kultúrtáj – Egy inspiratív táj Európa szívében” (Lake Balaton Uplands – An Inspirational Landscape in the Heart of Europe). Ezért, hasonlóan a korábbi tanulmányban írottakhoz, csak még szélesebb körű összehasonlításra alapozva, látjuk a (iv), (v) és (vii) kritériumok alkalmazhatóságát relevánsnak. Ezek közül a (vii) kritérium alkalmazása valóban nem szokványos; az összehasonlításban egyetlen példával lehetett találkozni, de nem „evolving landscape” esetében. Ilyen értelemben ez „újítás”, annak minden lehetséges előnyével és természetesen kockázatával is. A Balaton-felvidéki kultúrtáj esetében nem valamiféle drámai szépségű tájról van szó, hanem humanizált tájról, amely az évszázadok során folyamatosan változó, meg- megújuló emberi tevékenység mellett is határozottan megőrizte és őrzi természeti meghatározottságát, történeti és táji identitását. Épp ezért tekinthető reziliens tájnak, amely az idő múlásával, a történelem viharai dacolva, minden tájhasználati változás ellenére is mindvégig önmaga maradt.

6. A tanulmány önálló fejezetben foglalkozik a védelem és a kezelés kérdéseivel, feladataival, amelyekkel kapcsolatban különböző időtávlatokban elvégzendő feladatokra is javaslatot tesz, különös tekintettel az állapotjavító, fenntarthatóságot biztosító intézkedések megtételének szükségességére, valamint az érintett önkormányzatokkal és további érdekelttel és érintettekkel (“stakeholderekkel”) való együttműködés fontosságára. Új, de annál lényegesebb elem az ún. „rehabilitálandó területek” fogalmának és feladatának bevezetése. Javasolt továbbá egy „Balaton- felvidéki Világörökségi Egyeztető Fórum” létrehozása. A valamennyi érintettel történő egyeztetések lefolytatása időigényes feladat ugyan, de már rövid távon megéri a befektetett munkát, amihez kiváló példát szolgáltat a 2017-ben a Világörökség Listára került Lake District Nemzeti Park helyszín kezelő szervezetével megkezdett együttműködés több területre történő kiterjesztése és folytatása.

7. Bár a Balaton és maga a Balaton-felvidéki kultúrtáj szépsége és értékei itthon és külföldön széles körben ismertek és elismertek, “önmagukért beszélnek”, mégis, a világörökségi felterjesztési folyamatban várható pozitív szerepe miatt indokolt és hasznos lehet egy angol nyelvű átfogó, olvasmányos, ugyanakkor tudományos színvonalú “Balaton-felvidéki kultúrtáj - Egy inspiratív táj Európa szívében” c. könyv kiadása.”

Kérem a tisztelt Tanácsot, hogy „A Balaton-felvidéki kultúrtáj világörökségi koncepciójának felülvizsgálata – tanulmány 2. ütemét elfogadni szíveskedjen.

Siófok, 2025. május 5.

Balatoni Integrációs Kft.

..../2025 (05. 27.) BFT határozat

A Balaton Fejlesztési Tanács a Balaton-felvidék kultúrtáj világörökségi koncepció felülvizsgálatáról szóló előterjesztést megtárgyalta és az alábbi határozatot hozza:

A Tanács a Balaton-felvidéki kultúrtáj világörökségi koncepciójának felülvizsgálata – tanulmány 2. ütemét elfogadja.

Felelős: Dr. Bóka István elnök

Határidő: értelem szerint